

*Risolat ISKANDAROVA,
TATU Urganch filiali stajyor o'qituvchisi*

TATU Urganch filiali dotsenti Sh. Abdullayevaning taqrizi asosida

TALABALARGA INGLIZ TILIDAN O'ZBEK TILIGA SINXRON TARJIMA QILISHNI O'RGATISHDA ELEKTRON ILOVALARNING O'RNI

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim texnologiyasi - bu zamonaviy ta'lim nazariyasiga asoslangan nazariy va amaliy texnologiya bo'lib, u o'qitish samaradorligini oshirish, ta'lim va o'qitish jarayonini optimallashtirish uchun zamonaviy fan va texnika yutuqlari va tizimli fandan foydalanish, o'quv jarayoni va o'quv resurslarini o'rganish orqali ta'lim muammolarini hal qilish, ayniqsa, texnika yo'nalishidagi ta'lim tashkilotlarida talabalarga sinxron tarjima o'rgatishda mobil ilovalar orqali pedagogik usullardan foydalanish va samaradorlikka erishish jarayonlari tahlil qilinadi. Tarjima o'rgatish - bu tilning keng qamrovli qobiliyatini tarbiyalash bo'lib, tarjima o'qitishda zamonaviy ta'lim texnologiyasini qo'llash o'quv jarayonini tashkil etish va o'quvchilar nuqtai nazaridan ta'lim resurslarini optimallashtirish va muvofiqashtirishga urg'u beriladi. Bu talabalarning sinxron tarjima qobiliyatini sezilarli darajada oshirishi va bugungi XXI asr axborot texnologiyalari asrida o'quvchilarni har tomonlama darsga qiziqitirish, ularning bo'sh vaqtlarini samarali o'tkazish maqsadida elektron ilovalardan foydalanishni taqozo etadi.

Kalit so'zlar: Sinxron tarjima, elektron ilova, ilova, tarjimashunoslik, tilshunoslik, ilovalar bozori, ish stoli, texnologiya, lug'atlar.

THE ROLE OF ELECTRONIC APPLICATIONS IN TEACHING STUDENTS TO SIMULTANEOUS TRANSLATION FROM ENGLISH TO UZBEK

Annotation

In this article, modern educational technology is a theoretical and practical technology based on modern educational theory, which uses modern science and technology achievements and systematic science to improve the effectiveness of teaching, optimize the education and training process, solving educational problems by studying the educational process and educational resources, especially the processes of using pedagogical methods and achieving efficiency through mobile applications in teaching simultaneous translation to students in technical educational organizations are analyzed. Teaching translation is the cultivation of comprehensive language skills, and the use of modern educational technology in translation teaching is emphasized on the organization of the learning process and the optimization and coordination of educational resources from the perspective of students. This requires the use of electronic applications in order to significantly increase the ability of simultaneous translation of students and to make students interested in lessons in all aspects and spend their free time effectively in the age of information technologies of the 21st century.

Key words: Simultaneous translation, electronic application, application, translation studies, linguistics, application market, desktop, technology, dictionaries.

РОЛЬ ЭЛЕКТРОННЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ В ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ СИНХРОННОМУ ПЕРЕВОДУ С АНГЛИЙСКОГО НА УЗБЕКСКИЙ

Аннотация

В данной статье современная образовательная технология – это теоретическая и практическая технология, основанная на современной теории образования, которая использует достижения современной науки и техники и системной науки для повышения эффективности преподавания, оптимизации учебно-воспитательного процесса, решения образовательных задач путем изучения образовательных технологий. Анализируются процессуальные и образовательные ресурсы, особенности использования педагогических методов и достижения эффективности посредством мобильных приложений при обучении синхронному переводу студентов технических образовательных организаций. Обучение переводу – это развитие комплексных языковых навыков, а использование современных образовательных технологий в обучении переводу делается упор на организацию процесса обучения, а также на оптимизацию и координацию образовательных ресурсов с точки зрения студентов. Это требует использования электронных приложений, чтобы существенно повысить возможности учащихся по синхронному переводу, заинтересовать их во всех аспектах и эффективно проводить свободное время в век информационных технологий XXI века.

Ключевые слова: Синхронный перевод, электронное приложение, приложение, переводоведение, лингвистика, рынок приложений, десктоп, технология, словари.

Kirish. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan talabalar o'zlarining ziyrakligi, berilgan topshiriqlarni tez va oson yo'llar bilan bajarishi hammamizga ma'lum. Shu bois bugungi XXI asr axborot texnologiyalari asrida ularni har tomonlama darsga qiziqitirish, ularning bo'sh vaqtlarini samarali o'tkazish maqsadida uyga vazifalar berish jarayonida elektron ilovalardan foydalanish zamon talabalaridan biridir. Zero, telefon, kompyuter va planshetlar har bir talaba hayotining muhim bir ajralmas bo'lagiga aylangan. PlayMarket, AppStore ilovalaridan android va apple telefonlariga mos keladigan turli xil sinxron tarjima qilishni o'rgatadigan va hattoki tarjima qilishda eng muhim omillardan biri hisoblanadigan talaffuz qilishni o'rgatish imkonini bera oladigan bir nechta ilovalar mavjud. Bu esa ta'limda dars mashg'ulotlarida elektron ilovalardan foydalanishni taqozo etadi.

Adabiyotlar tahlili. Dars davomida mobil ilovalardan foydalanishga bo'lgan e'tibor dunyo miqyosida oshib borishi bilan birga bir qator olimlar keng hajmdagi ilmiy tadqiqot ishlarini olib bormoqda. Jumladan, bir qator xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar T.N. Golitsyna va N.L. Polovnikov, D. Kigan, V.A. Kuklev, A. KukulskiHulme, D. Lorrillard, R.S. Nagovitsyna, M.Yu. Novikov, S.A. Rodionov, H. Kirchhoff, K. Kuzmina, F.M. Zakirova, M.M. Nafasov va boshqalar e-learning, mobil ta'lim va unda mobil ilovalarning o'rni, shu jumladan ularning dolzarbligi va amalga oshirilishini, afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash, ilmiy va o'quv-uslubiy ishlarining didaktik xususiyatlariga bag'ishlangan maqolalari va tadqiqot ishlarida o'z fikrlarini bayon etganlar.

Metod va metodologiya. Dunyo miqyosida elektron ta'lim holatini tahlil qilish, modellashtirish, xulosa chiqarish,

kuzatish, nazariy tahlil va sintez qilish sinxron tarjimani texnika ta'lim yo'nalishi talabalariga o'rgatishda elektron ilovalardan dars paytida foydalanish to'g'risidagi fikrlarimiz bayon etiladigan maqolaning metodologik asosini tashkil etadi. Maqolada ma'lumotlar qiyosiy-tahlil metodi asosida yoritiladi.

Natija. Texnika yo'nalishidagi ta'lim tashkilotlarida talabalarga sinxron tarjimani o'rgatishda mobil ilovalardan pedagogik usullar orqali foydalanish va samaradorlikka erishish

Muhokama. Hammamiz bilamizki, talabalarga, ayniqsa texnika ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarga yangi tilni o'rganish qiyin bo'lishi mumkin. Yozuvchi Malkolm Gladvell tomonidan mashhur bo'lgan 10 000 soatlik qoidani ko'pchilik yaxshi biladi, bu har qanday sohada mutaxassis bo'lish uchun 10 000 soat bag'ishlangan amaliyotni talab qiladi. Qoida bahsli bo'lsa-da, ikkinchi tilni yaxshi bilish uchun hali ham yuzlab (agar minglab bo'lmasa) soatlar kerak bo'ladi, uchinchi yoki to'rtinchi tilni aytmasa ham bo'ladi. Sinxron tarjimani talabalarga o'rgatish pedagoglardan ma'lum strategiyalarni dars paytida qo'llashni taqozo etadi.

Tarjima qilish strategiyalari "bardosh berish taktikasi" deb ham nomlanadi. Tegishli adabiyotlarga ko'ra, strategiyalar tarjimonlarning qayta ishlash qobiliyatining cheklanishi yoki bilim bo'shlig'i natijasida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish yoki osonlashtirish uchun ataylab va maqsadga yo'naltirilgan protseduralardir. Strategiyalarni takroriy va muvaffaqiyatli ishlatish avtomatik faollashtirishga olib keladi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, kamida olti oylik intensiv diqqat-e'tibor bilan bajarilgan vazifalar odamlarga bir-biriga o'xshash vazifalarni bajarish uchun maxsus protsessual ko'nikmalarga ega bo'lish imkonini beradi. Strategiyalar ham protsessual ko'nikmalar ekanligini hisobga olsak, strategiyadan foydalanish bo'yicha treninglar tinglovchilarga ularni tarjima qilish amaliyotida qo'llash imkonini beradi, deb taxmin qilish mumkin[1].

Sinxron tarjima strategiyalari amaliy tilshunoslik bo'yicha olib borilgan boshqa tadqiqotlardan unda kelib chiqadigan ko'plab tillar va vaziyatlarning uslubiy muammolari bilan farq qiladi. Avvalo, talabalarga sinxron tarjima qilishni o'rgatishdan oldin uning aslida qanday ma'noga ega ekanligini anglatish lozim. Sinxron so'zi esa yunoncha "synchronos" so'zidan olingan bo'lib, bir vaqtli, bir davrli degan ma'noni bildiradi. Ya'ni, sinxron so'ziga batafsil ta'rif beradigan bo'lsak, sinxron so'zi-bir-biriga mos ravishda, ayni bir vaqtda, bab-baravar sodir bo'lgan yoki bo'ladigan sinxronizmga, sinxronlikka ega bo'lgan sifatdir[8]. Bu jarayon talabalarda birdaniga shakllantirib bo'ladigan hodisa emas, balki muntazam mashqlar va tajribalar orqali o'rgatib borilishi mumkin. Bunda dars jarayonida o'qituvchilardan elektron ilovalardan foydalanishni yo'lga qo'yish eng foydali strategiyalardan biri deb hisoblash mumkin. Ko'pgina mobil ilovalar qurilmaning o'zida oldindan o'rnatiladi yoki ularni App Store, Google Play va boshqalar kabi onlayn dastur do'konlaridan bepul yoki pullik yuklab olish mumkin. Dastlab, mobil ilovalar elektron pochmani tezda tekshirish uchun ishlatilgan, ammo ularning yuqori talablari boshqa sohalarida ham kengayishiga olib keldi. Masalan, mobil telefon va GPS o'yinlari, suhbatlashish, video tomosha qilish va Internetdan foydalanish[7]. Bugungi kunda mobil ta'lim texnologiyasini joriy etishning asosiy vositalari mobil ilovalar hisoblanadi. O'zbek tilida "mobil ilova" atamasi ingliz tilidan olingan (asl atamasi "mobile application" yoki "mobile app"). Oksford lug'atida mobil ilova quyidagicha ta'riflanadi: "Smartfon yoki planshet kabi qurilmalarga o'rnatilishi mumkin bo'lgan o'yinlar yoki ma'lumot qidirish uchun mo'ljallangan dasturiy ta'minot[2]".

Ilovalarni kompyuter ish stoliga yuklab olish uchun foydalanuvchilar rasmiy va norasmiy imkoniyatlardan foydalanishlari mumkin. Masalan, ish stoli foydalanuvchisi FileHippo.com yoki Softpedia kabi norasmiy manbalardan ilovalarni yuklab olishi mumkin. Ish stoli ilovalari odatda norasmiy manbalar orqali topish osonroq. Biroq, foydalanuvchilarning programma turiga xos bo'lgan bir nechta rasmiy dastur manbalari mavjud. Misol uchun, Apple Mac kompyuteriga ega bo'lgan shaxslar Mac App Store do'konidan ish stoli ilovalarini yuklab olishlari mumkin. Bundan tashqari, veb-ilovalar ham mobil qurilmalarda, ham ish stollarida ishlatilishi

mumkin. Bunday turdagi ilovalar odatda yuklab olinishi shart emas. Biroq, ba'zi qidiruv tizimlarida o'zlarining ilovalar do'konlari mavjud, masalan, faqat Google Chrome brauzerida ishlaydigan ilovalarni misol qilib keltirish mumkin.

Endi ushbu ilovalar qatorida sinxron va yozma tarjimani o'rgatishga mo'ljallangan tarjima ilovalari ham mavjud bo'lib, ularning hammasi ham mukammal emas, ayniqsa gap sinxron tarjimani o'rgatishga yo'naltiriladigan ilovalar haqida ketadigan bo'lsa. Chunki har bir tilning grammatikasi va leksik-semantik birliklari bir-biridan farqlanishi tabiiy hol, va aynan bu farqlarni talabalarga o'rgatish ancha qiyinchiliklarga sabab bo'lishi mumkin. Lekin ular doimo takomillashmoqda. Sinxron tarjimani o'rgatishda dars jarayonida google translate, Microsoft translate, TripLingo, DuoLingo kabi ilovalardan foydalanish mumkin, chunki bunday ilovalardan foydalanish juda qulay va talabalarda shubhasiz, darsga bo'lgan qiziqishni uyg'otishi mumkin.

Google Translate - bu tarjima uchun eng yaxshi ilovalardan biri. iPhone va Android qurilmalarida mavjud bo'lgan Google tillar ro'yhatida tarjimon jumalarni 103 xil tilga tarjima qila oladi. U o'sha tillarning ko'pchiligi uchun ovozi, tasvirli va qo'l yozuvi tarjimalarini ham taklif etadi va ikki tili suhbatlarni tezda tarjima qilishi mumkin. Ilova mutlaqo bepul (ilova ichidagi xaridarsiz). Biroq uning bir nechta kamchiliklari bor, xususan, jumalar tarjimalarini bir butun sifatida tahrir qila olmasligi (ayniqsa, xitoy kabi tillarda). Hozirda Google o'zining so'nggi jonli tarjimalarni joriy etish ustida ishlamoqda.

Hozir ilovalar bozorida iTranslate Converse, iTranslate Voice va iTranslate Translator kabi bir nechta turli iTranslate ilovalari mavjud. Google singari, iTranslate ishlab chiquvchilari Ear Translator deb nomlangan jonli tarjima xizmatini mukammallashtirishga harakat qilmoqdalar. Aksariyat tarjima ilovalarida roman va boshqa Yevropa tillarini tarjima qilishda muammo yo'q, lekin ko'pincha Osiyo tillarining to'g'ri tarjimasini ta'minlashda qiynaladi. Buning sababi, aksariyat tarjima ilovalari Amerika Qo'shma Shtatlarida yaratilgan bo'lib, u yerda kompaniyalar xitoy va yapon kabi tillar bo'yicha keng ma'lumotlarga ega emaslar. Koreyaning eng yaxshi qidiruv tizimi yaratuvchisi Naverdan Papago atigi 10 ta tilni qo'llab-quvvatlaydi, ammo raqobatchilarga qaraganda Osiyo tillariga yaxshiroq tarjimalarni taqdim etadi. U boshqa ilovalar bilan bir xil xususiyatlarni, jumladan, matn, ovoz, fotosurat va suhbat tarjimalarini taklif etadi. Sharhlarga ko'ra, u ovoz va fotosuratlarni noto'g'ri talqin qilishi mumkin, lekin u taklif etayotgan tillar uchun eng aniq tarjima ilovasi bo'lib, yanada yaxshilanishda davom etmoqda.

Microsoft Translator - 60 dan ortiq tillar uchun matn, tasvir va ovozi tarjimalarni taklif etadi, ularning barchasini oflayn rejimda ishlatish uchun yuklab olish mumkin. Bundan tashqari, ilovani ulashishingiz va bir nechta odam suhbatlarini tarjima qilishingiz mumkin (garchi bu Windows Phone bilan ishlamas ham). Microsoft Translator'da tasdiqlangan tarjimalar va talaffuz bo'yicha qo'llanmalar uchun so'zlashuv kitobi mavjud bo'lib, u sayohat paytida muhim iboralarni o'rganishga yordam beradi. U ko'pgina aqlli soatlar va qurilmalarga mos keladi va agar siz ilovani o'zingizning istalgan qurilmangizga yuklab olsangiz, u allaqachon qilgan tarjimalaringizni avtomatik ravishda sinxronlashtiradi va bir xil tarjimani qayta-qayta qilmasligingizni ta'minlaydi. Microsoft Translator Microsoft Office, Bing va Twitter tomonidan qo'llaniladigan bir xil texnologiya bilan ishlaydi.

TripLingo boshqa shunga o'xshash ilovalarga qaraganda tarjima qilishda biroz boshqacha yondashuvni qo'llaydi. U odatiy ovoz, tasvir va matn tarjimalarini taklif qiladi, shuningdek, tarjimalar uchun to'rt xil jargon darajasiga ega (rasmiy va norasmiy). Hozirda u 42 tagacha tilni qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu ilovani yana bir qiziq xususiyati shundaki, agar tarjima ishlamas yoki siz hali ham uning ma'nosini tushuna olmasangiz, TripLingo sizga yordam berish uchun jonli tarjimon bilan bog'lanadi (albatta, to'lov evaziga). Ushbu ilova juda zo'r bo'lsa-da, afsuski, boshqa tarjima ilovalaridan eng qimmat hisoblanadi.

Bundan tashqari Mentimeter, Quizlet, Duolingo, Babel, Kontekst Reverso, DeepL, iTalki kabi boshqa mobil ilovalar ham dars mashg'ulotlari davomida tarjima qilishni o'rgatadigan turli xil interaktiv va samarali o'yinlar, so'rovnomlar, jonli nutqlar

hamda mashqlarni o'z ichiga oladi. Albatta, bu ilovalardan foydalanibgina o'z maqsadimizga to'laqonli erisha olmaymiz, chunki bu ilovalar faqatgina tarjima qilishni o'rgatadigan yordamchi qurollardir.

Sinxron tarjimani o'rgatish- bu bir kechada shakllanmaydigan har tomonlama til qobiliyatini tarbiyalashdir. U ko'p sonli tarjima amaliyoti hamda ma'lum nazariya va ko'nikmalarni egallash orqali asta-sekin amalga oshirilishi kerak. Tarjimani o'qitish ikki til o'rtasidagi qiyoslash, o'xshashlik va farqlarni, til va madaniy asos bilimlarini chuqur tushunishni kuchaytirish, tarjima nazariyalari va ko'nikmalarini o'rgatish va qo'llashni oshirish; o'quvchilarning ongliligi va turli tarjima ko'nikmalaridan mohirona foydalanish qobiliyatini rivojlantirish, o'quvchilarning asosiy til ko'nikmalarini tayyorlashni kuchaytirish, tilni tushunish va ifodalashning aniqligini oshirishni o'z ichiga oladi[3].

Avvalo, mobil texnologiyalardan ta'lim jarayonida foydalanish quyidagi afzalliklari mavjud:

- Talabalar bir-biri bilan erkin muloqot qilishlari mumkin va o'qituvchi faqatgina doska bilan kifoyalanmaydi;
- Bir nechta kompyuterlarga qaraganda auditoriyada bir nechta mobil qurilmalarni joylashtirish osonroq;
- Mini yoki planshet kompyuterlar (PDA) va elektron kitoblarni fayllarga qaraganda kamroq joy egallaydi; shuningdek sichqoncha yoki klaviaturaga qaraganda sensorli ekrandan foydalanish ancha osonroq
- Vazifalarni almashish qobiliyati va talabalar bir-biri bilan hamkorlik qilish;
- Mobil qurilmalardan istalgan joyda istalgan vaqtda foydalanish mumkin, shu jumladan uyda, poezdida, mehmonxonalarda;
- Mobil texnik vositalar, masalan, telefonlar, gadjetlar, o'yin qurilmalari va boshqalar talabalarda ta'limga nisbatan qiziqish uyg'otadi[5].

Bunday afzalliklarga qaramay, ma'lum mobil ta'limning kamchiliklari ham mavjud:

- mobil ilovalardan foydalanishning ko'payishi bilan muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishning pasayishi kuzatilmoqda, chunki talaba va o'qituvchi o'rtasidagi aloqa minimallashtiriladi. Binobarin, o'qitishning ushbu shakli muloqot, ishonch,

yetakchilik va jamoada ishlash qobiliyati kabi fazilatlarining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi;

- gadjetlardagi ilovalarning qulay ishlashidan foydalanish uchun zarur bo'lgan ayrim hududlarda Internetga bepul ulanish bilan bog'liq qiyinchiliklar mavjud bo'lishi mumkin;
- yuqori sifatli mobil ilovani ishga tushirish uchun kapital moliyaviy xarajatlar talab etiladi;
- texnik qurilma bilan ishlay olmasangiz, materialni o'rganishda, shuningdek, uni o'zlashtirishda boshqa qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin;
- qator mobil ilovalarda mavjud bo'lmagan uzun matn parchalarini o'qishda diqqatni jamlashning yo'qolishi.

Ammo, bu kamchiliklarga qaramay, ularning ba'zilari to'liq yoki qisman yo'q qilinishi mumkin. Masalan, bosqichma-bosqich ko'rsatmalar yordamida foydalanish qulayligini oshirishingiz mumkin [6].

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, mobil ilovadan ta'lim jarayonining ixtiyoriy shakli (onlayn/offlayn) da foydalanish mumkin. An'anaviy ta'limda o'qituvchi ta'lim jarayoni bilan birgalikda mobil ilovalarni yuritishi orqali ham katta samaradorlikka erishadi. O'qituvchi an'anaviy ta'limda dars jarayonida qatnashishi bilan birgalikda mustaqil ravishda takroran darsni o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi, hamda o'zlashtirilgan bilimlarni mobil ilovada turli sinovlar orqali mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladi. So'nggi paytlarda ushbu texnologiya o'sib kelayotgan avlod uchun zerikarli va monoton xususiyatga ega bo'lgan an'anaviy tillarni o'rganish usullari o'rniga til o'rganishning innovatsion usuli sifatida butun dunyo bo'ylab ta'lim muhitiga yo'l ochmoqda. Bir so'z bilan aytganda, mobil ta'lim an'anaviy ta'lim bilan 100% almashtirmaydi, lekin uni qo'shimcha resurs sifatida oliy ta'lim muassasasi o'quv jarayoni va ta'limning tarkibiy qismi qilib ishlatish mumkin. Mobil ta'lim kompyuterlarni portativ qurilmalar bilan almashtirishni maqsad qilmaydi, balki qiziqarli yangi usullar bilan talabalar uchun qulayroq muhitda o'rgatishni ta'minlaydi[5]. Muxtasar qilib aytganda, mobil ilovalardan dars paytida shug'ullanish yanada samaraliroq va rag'batlantiruvchi bo'lishi mumkin. Bugungi rivojlangan texnologiyalar davrida bunday ilovalardan foydalanish talabalarni sinxron tarjimaga o'rgatishda eng zamonaviy metodlardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. Kirchhoff H. (2002). Simultaneous interpreting: Interdependence of variables in the interpreting process, interpreting models and interpreting strategies. In: F. Pöchhacker & M. Shlesinger (Eds.), *The Interpreting Studies Reader*. London and New York: Routledge. pp. 111-119.
2. Kuzmina, K. (2019). 10 преимуществ использования мобильных приложений в образовании. <https://techrocks.ru/2019/03/27/10-preimushhestvispolzovaniya-mobilnyhprilozhenij-v-obrazovanii/>
3. Su, W.L. (2021) How to Use Modern Teaching Methods to Improve English Chinese Translation Ability. *Open Access Library Journal*, 8, 1-6. doi: 10.4236/oalib.1108279.
4. Nafasov M.M. (2020). The effectiveness of the use of mobile technologies in the educational process // *EPR International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*. pp.142-166. DOI:10.36713/epira2013
5. Доскажанов Ч.Т., Даненова Г.Т., Коккоз М.М. Роль мобильных приложений в системе образования // *Международный журнал экспериментального образования*. – 2018. – № 2. – С. 17-22.
6. <http://docs.cntd.ru/document/1200159701>
7. uz.m.wiktionary.org